

“Methodical approach to assessing the level of the households` livelihoods”

Svitlana Honcharova <https://orcid.org/0000-0002-2463-8290>

 <http://www.researcherid.com/rid/AAG-8421-2020>

AUTHORS

Iryna Buriak

Andriy Honcharov <https://orcid.org/0000-0003-0799-4856>

 <http://www.researcherid.com/rid/AAH-2499-2020>

ARTICLE INFO

Svitlana Honcharova, Iryna Buriak and Andriy Honcharov (2018). Methodical approach to assessing the level of the households` livelihoods. *Economics of Development*, 17, 1-12. doi:[10.21511/ed.17\(4\).2018.01](https://doi.org/10.21511/ed.17(4).2018.01)

DOI

[http://dx.doi.org/10.21511/ed.17\(4\).2018.01](http://dx.doi.org/10.21511/ed.17(4).2018.01)

RELEASED ON

Monday, 10 December 2018

RECEIVED ON

Sunday, 16 September 2018

ACCEPTED ON

Friday, 05 October 2018

LICENSE

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

JOURNAL

"Economics of Development"

ISSN PRINT

1683-1942

ISSN ONLINE

2304-6155

FOUNDER

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

NUMBER OF REFERENCES

23

NUMBER OF FIGURES

3

NUMBER OF TABLES

3

Svitlana Honcharova (Ukraine), Iryna Buriak (Ukraine),
Andriy Honcharov (Ukraine)

METHODICAL APPROACH TO ASSESSING THE LEVEL OF THE HOUSEHOLDS' LIVELIHOODS

Abstract

In modern conditions households play an important role in the country's economy. Improving their effective functioning and quality of life of the population is one of the priority tasks of socio-economic development of the country.

The set of subjective and objective indicators for determining the level of vital activity of households using an expert method, which based on a collective notebook, is substantiated. The expert group involved leading experts in the field of studying the population's quality of life, the development of socio-economic and innovative processes; the method of "Snowball" is used for this study.

It is proved that peculiarities of activity of households in the conditions of a new economy require the allocation of three system-forming groups of indicators: social, economic, innovation and educational life, the use of which provides a deeper and more comprehensive assessment of households' livelihoods. It is substantiated that in the group of indicators of economic life it is expedient to use two new indicators for households, such as household profitability index and household saving index, which provides a deeper assessment of the index of economic activity of households by expanding their economic opportunities.

The distribution of the studied regions of Ukraine according to the level of vital activity of households was carried out using the Harrington scale. To visualize the results of the distribution, the means of "Front-end development" were used and the Illustrative map of Ukraine was built.

Recommendations for improving the living standards of households in Ukraine aimed at, first of all, increasing the attention of the state authorities to the socio-economic activity of households are proposed. The methodical approach to the assessment of household living standards is based on the use of the proposed system of indicators consisting of three system-forming groups (social, economic and innovation-educational activities) that are integrated into the integral index (household living standards index) by the taxonomy method.

Keywords

household, households' livelihoods, quality of life, level of vital activity, social indicators, economic indicators, innovative educational indicators

JEL Classification

J10

С.Ю. Гончарова (Україна), І.В. Буряк (Україна),
А.Б. Гончаров (Україна)

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Анотація

У сучасних умовах домашні господарства відіграють важливу роль в економіці країни. Підвищення ефективності їх діяльності та якості життя населення є одним із пріоритетних завдань соціально-економічного розвитку країни.

Обґрунтовано набір суб'єктивних та об'єктивних показників для визначення рівня життєдіяльності домогосподарств за допомогою експертного методу з використанням колективного блоку. До експертної групи було залучено провідних фахівців у сфері дослідження якості життя населення, розвитку соціально-економічних та інноваційних процесів, для чого використано метод «Снігової кулі».

Доведено, що особливості діяльності домогосподарств в умовах нової економіки потребують виділення трьох системоутворюючих груп показників: соціальної, економічної та інноваційно-освітньої життєдіяльності, використання яких забезпечує більш глибоке та всебічне оцінювання життєдіяльності домогосподарств.

Обґрунтовано, що в групі показників економічної життєдіяльності доцільно використовувати два нових для домогосподарств показники, а саме: індекс рентабельності життєдіяльності

S. KUZNETS KHNUE

Founder:

Simon Kuznets Kharkiv National
University of Economics, Nauky
avenue, 9-A, Kharkiv, 61166,
Ukraine

<http://www.hneu.edu.ua/>

Received on: 16th of
September, 2018

Accepted on: 5th of
October, 2018

© Svitlana Honcharova, Iryna
Buriak, Andriy Honcharov, 2018

Svitlana Honcharova, Ph.D. of
Economics, Associate Professor of
the Department of Economics and
Social Sciences, Simon Kuznets
Kharkiv National University of
Economics, Ukraine.

Iryna Buriak, Postgraduate Student
of Economics and Social Sciences
Department, Simon Kuznets
Kharkiv National University of
Economics, Ukraine.

Andriy Honcharov, Ph.D. of
Economics, Associate Professor of
the Department of Management
and Administration, Kharkiv Trade
and Economic College of Kyiv
National University of Trade and
Economics, Ukraine.

This is an Open Access article,
distributed under the terms of the
[Creative Commons Attribution 4.0
International license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits
unrestricted re-use, distribution,
and reproduction in any medium,
provided the original work is
properly cited.

домогосподарств та індекс заощадливості домогосподарств, що забезпечує більш глибоке оцінювання індексу економічної життєдіяльності домогосподарств з боку розширення їх економічних можливостей.

Проведено розподіл досліджуваних регіонів України за рівнем життєдіяльності домогосподарств з використанням шкали Харрінгтона. Для візуалізації отриманих результатів розподілу використано засоби «Front-end розробки» та побудована ілюстраційна мапа України.

Запропоновано рекомендації щодо підвищення рівня життєдіяльності домогосподарств України, які спрямовані, перш за все, на підвищення уваги державних органів влади до соціально-економічної діяльності домогосподарств.

Розроблено методичний підхід до оцінювання рівня життєдіяльності домогосподарств, який ґрунтується на використанні запропонованої системи показників, що складається з трьох системоутворюючих груп (соціальної, економічної та інноваційно-освітньої життєдіяльності), які поєднані в інтегральний показник (індекс рівня життєдіяльності домогосподарств) методом таксономії.

Ключові слова

домогосподарство, якість життя, рівень життєдіяльності, соціальні показники, економічні показники, інноваційно-освітні показники

Класифікація JEL

J10

ВСТУП

Відповідно до положень Програми Розвитку ООН [19], будь-яка держава світу, повинна створювати сприятливі умови для життя та розвитку свого населення. Особливу актуальність дані положення набувають в період проведення соціально-економічних реформ, які здійснюють негативний вплив на якість життєдіяльності домогосподарств, що вимагає проведення регулярних моніторингових досліджень у сфері рівня та якості життя населення.

Підвищення ефективної діяльності домогосподарств та їх якості життя повинно бути одним із пріоритетних завдань соціально-економічного розвитку країни. Тому в умовах формування нової економіки постає необхідність розроблення методичного підходу оцінювання життєдіяльності домогосподарств.

1. ЛІТЕРАТУРНИЙ ОГЛЯД

Питання якості життя населення ретельно опрацьовано у роботах багатьох українських авторів, а саме: Зотової [23], Крикун [8], Гаркавенко [7], Малікова [23], Богданової [2] та ін. Оцінкою рівня життя населення займаються як закордонні, так і вітчизняні науковці, серед яких Богиня [3], Гелбрейт [1], Долішній [13], Лібанова [13], Майер [21], Мандибура [15], Новікова [16] та інші. Але, слід зазначити, що на сьогодні не існує чіткої та обґрунтованої системи показників, яку б можна було використати для аналізу рівня та якості життя домогосподарств.

2. МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є розроблення методичного підходу до оцінювання рівня життєдіяльності домогосподарств та формулювання рекомендацій щодо його підвищення.

3. РЕЗУЛЬТАТИ

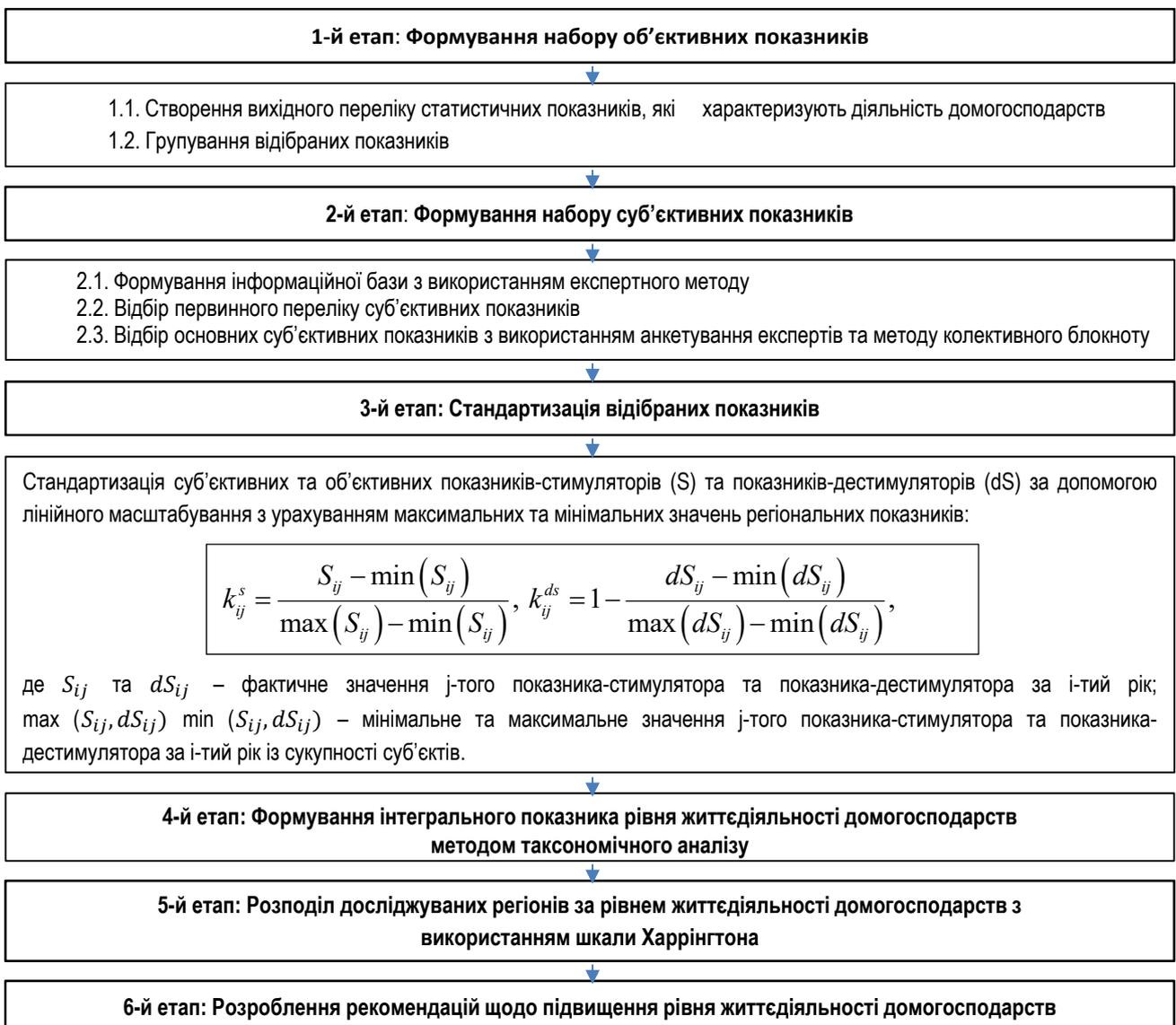
Зазвичай поняття якості життя ототожнюють з такими категоріями, як рівень, умови та спосіб життя. Але, на думку авторів, якість життя є комплексним індикатором, який відображує результати економічної, соціальної, освітньої, інноваційної діяльності об'єкту дослідження. Вивчення цих питань на рівні домогосподарств особливо важливе в умовах децентралізації, коли кожен регіон стає повноцінним економічним суб'єктом, що самостійно формує стратегію свого соціально-економічного розвитку.

На думку авторів, при оцінюванні рівня життя домогосподарств більш доцільним та обґрунтованим є використання поняття «життєдіяльності» стосовно домогосподарств. Деякі науковці трактують життєдіяльність людини як довготривалий процес, на який безпосередньо впливає середовище існування індивіда [22]. Інші вчені наголошують, що життєдіяльність людини – це спосіб існування, повсякденна діяльність та відпочинок індивіда, які формуються під впливом соціально-економічного середовища [11].

Використання словосполучення «життєдіяльності домогосподарств» дає змогу оцінити не лише рівень або якість їх життя, а також визначити результативність їх в системі суспільних відносин та оцінити вплив чинників макросередовища на їх існування, функціонування та розвиток. Вивчення еволюційних поглядів, а також останніх досліджень доводить, що принципово важливим при оцінюванні рівня життєдіяльності домогосподарств є врахування рівня їх соціальної, економічної та інноваційно-освітньої діяльності, що пов'язано з їх функціонуванням і розвитком в умовах нової економіки.

В економічній літературі використовуються три основні підходи до визначення якості життя населення: суб'єктивний, об'єктивний та комплексний [4]. Суб'єктивний підхід доречно використовувати в процесі самооцінки домогосподарств, об'єктивний – передбачає розрахунок кількісних показників їх діяльності. Тому більш доцільним для оцінювання життєдіяльності домогосподарств буде використання комплексного підходу, який передбачає як кількісну оцінку за групами показників, так і глибоке аналітичне дослідження виявлених проблемних зон.

Для здійснення оцінювання рівня життєдіяльності домогосподарств в цьому дослідженні запропоновано методику, що складається з шести послідовних етапів (Рисунок 1).

Джерело: Розроблено автором.

Рисунок 1. Схема методичного підходу до оцінювання рівня життєдіяльності домогосподарств

Мета цього підходу полягає у визначенні рівня життєдіяльності домогосподарств в умовах формування нової економіки у регіональному розрізі. Для досягнення поставленої мети необхідно виконання таких завдань: обґрунтування набору суб'єктивних та об'єктивних показників для визначення рівня життєдіяльності домогосподарств за допомогою експертного методу з використанням колективного блокноту [20]; проведення соціологічного опитування домогосподарств з метою визначення набору суб'єктивних показників соціально-економічної діяльності домогосподарств; розрахунок інтегрального показника рівня життєдіяльності домогосподарств за допомогою таксономічного методу.

Так, на першому етапі запропонованого методичного підходу здійснюється обґрунтування набору показників, що характеризують об'єктивні умови життєдіяльності домогосподарств (рівень безробіття, мінімальний розмір оплати праці, розмір мінімальної пенсії та ін.).

Другий етап полягає у формуванні набору суб'єктивних показників рівня життєдіяльності домогосподарств, для чого використовуються результати соціологічного опитування домогосподарств, що відображають їх самооцінку та задоволеність певними аспектами життя.

Важливою умовою реалізації даного етапу є формування експертної групи, до якої залучено провідних фахівців у сфері дослідження якості життя населення, розвитку соціально-економічних та інноваційних процесів. На сьогоднішній день існує велика кількість методів підбору експертів. Виходячи з мети дослідження, найбільш доцільним буде використання методу «Снігової кулі» [18], який передбачає, що організатори експертизи заздалегідь обирають декількох осіб, що є фахівцями у досліджуваних питаннях. Після чого, обрані експерти залучають інших фахівців зі свого оточення і т. д. Даний процес відбору представлено у Таблиці 1.

Таблиця 1. Визначення кількості та кола експертів

Джерело: Складено автором на основі джерела [17].

Етапи	Формула	Пояснення
1 етап	$M_1 = \sum_{j_1=1}^{M_0} m_1(j_1)$	M_0 – кількість відомих експертів; j_1 – порядковий номер опитуваного; $m_1(j_1)$ – кількість нових експертів
2-й та наступні етапи	$M_2 = \sum_{j_2=1}^{M_1} m_2(j_2)$	M_1 – кількість експертів після першого етапу; j_2 – порядковий номер опитуваного; $m_2(j_2)$ – кількість нових експертів.
Результат	$M_r^0 = M_0 + \sum_{i=1}^r \sum_{j_i=1}^{M_{i-1}} m_i(j_i)$	Загальна кількість кандидатів

При формуванні кола експертів враховувались: місце роботи (перевага надавалась спеціалістам органів державного самоврядування та науковим працівникам з вченим званням), ранг, досвід роботи, опубліковані наукові праці та ін.

Отже, в результаті відбору до складу експертної групи увійшло 30 осіб, серед яких представники органів місцевого самоврядування, керівники та провідні фахівці обласної служби статистики, Управління праці та соціального захисту населення, викладачі ЗВО, працівники НДІ.

Експертам було запропоновано визначити ранги показників рівня життєдіяльності домогосподарств, де 5 – найвищий ранг, тобто найбільш важливий показник, а 1 – найменш значимий.

При проведенні експертизи важливо враховувати рівень суб'єктивності та наявність розбіжностей

у кінцевих результатах, що стає можливим завдяки визначенню коефіцієнту конкордації (Рисунок 2). Проведені розрахунки підтверджують узгодженість думок експертів щодо переліку груп та показників рівня життєдіяльності домогосподарств ($W = 0.62$).

Variable	Friedman ANOVA and Kendall Coeff. of Concordance ANOVA Chi Sqr. (N = 39, df = 29) =70,45480 p = 0,0003 Coeff. of Concordance = 0,6229 Aver. Rank r = 0,3762			
	Average Rank	Sum of Ranks	Mean	Standard Deviation
E1	15,10256	589,0000	4,179487	0,942332
E2	14,11538	550,5000	3,897436	1,165172
E3	19,20513	749,0000	4,615385	0,747465
E4	12,06410	470,5000	3,794872	1,104524
E5	18,32051	714,5000	4,538462	0,505035
E6	12,01282	468,5000	3,743590	1,207824
E7	17,25641	673,0000	4,384615	0,781880
E8	15,93590	621,5000	4,333333	0,737468
E9	15,00000	585,0000	4,051282	1,145902
E10	17,56410	685,0000	4,487179	0,683328
E11	11,94872	466,0000	3,743590	1,140590
E12	16,62821	648,5000	4,333333	0,737468
E13	12,12821	473,0000	3,769231	1,134658
E14	17,24359	672,5000	4,384615	0,747465
E15	17,71795	691,0000	4,487179	0,683328
E16	13,71795	535,0000	3,923077	1,132873
E17	17,83333	695,5000	4,487179	0,756439
E18	13,64103	532,0000	4,000000	1,025978
E19	16,37179	638,5000	4,282051	0,856821
E20	14,74359	575,0000	4,076923	1,060899
E21	15,07692	588,0000	4,128205	0,950886
E22	16,19231	631,5000	4,333333	0,700877
E23	14,93590	582,5000	4,102564	1,095322
E24	17,19231	670,5000	4,410256	0,715172
E25	15,05128	587,0000	4,102564	1,095322
E26	16,25641	634,0000	4,282051	0,825537
E27	14,41026	562,0000	4,102564	0,967767
E28	16,94872	661,0000	4,384615	0,747465
E29	15,96154	622,5000	4,256410	0,938026
E30	14,42308	562,5000	4,051282	1,074800

Джерело: Принскрін пакету Statistica.

Рисунок 2. Розрахунок коефіцієнту конкордації

Погляди сучасних науковців та проведена експертиза підтвердили думку авторів, про те, що особливості діяльності домогосподарств в умовах нової економіки потребують виділення трьох системоутворюючих груп показників: соціальної, економічної та інноваційно-освітньої життєдіяльності, використання яких забезпечує більш глибоке та всебічне оцінювання життєдіяльності домогосподарств.

Необхідність виділення третьої системоутворюючої групи показників у даному методичному підході пов'язана з наступними тенденціями. Необхідно відмітити, що освіта є одним з ключових елементів розвитку нової економіки та потенціалу членів домогосподарств, забезпечуючи свободу інтелектуального, професійного та соціального вибору. Індекс освіти враховується при визначенні рівня економічного розвитку для ранжирування країн з точки зору їх розвиненості та є найважливішою складовою показника «якості життя населення» [10]. Розвиток нової економіки напряму залежить від освітньої складової, доступу домогосподарств до всесвітньої мережі Інтернет, що в свою чергу дає їм додаткові можливості адаптації до нових видів інноваційної діяльності, одним з яких соціальне підприємництво, і яке, на думку Б. Дрейтона, починає відігравати важливу роль в формуванні нової суспільної системи [9, 12]. Соціальне підприємництво охоплює різні сфери життєдіяльності домогосподарств та може використовуватись для тісної співпраці з державною владою для вирішення багатьох соціальних проблем.

Виходячи із зазначеного вище, а також за результатами проведеної експертизи було сформовано три системоутворюючі групи показників життєдіяльності, які відображають міру задоволеності матеріальними та духовними потребами домогосподарств (Таблиця 2).

Таблиця 2. Показники оцінки рівня життєдіяльності домогосподарств

Групи	Підгрупа	Показники	Ознака*	
1	2	3	4	
Індекс соціальної життєдіяльності (субіндекс)	Демографічні показники	Кількість домогосподарств	S	
		Середній розмір домогосподарств	S	
		Доля одноосібних домогосподарств	dS	
		Доля домогосподарств з дітьми	S	
	Показники соціального забезпечення	Рівень забезпеченості сімейними лікарями	S	
		Розмір мінімальної місячної пенсії	S	
Індекс соціальної життєдіяльності (субіндекс)	Показники соціального забезпечення	Розмір одноразової допомоги при народженні дитини	S	
		Рівень середньої заробітної плати	S	
		Кількість домогосподарств, які отримують субсидію	dS	
	Показники умов життя	Рівень забезпеченості житлом	S	
		Кількість домогосподарств, які отримали житло з державного фонду	S	
		Рівень благоустрою житла	S	
		Рівень наявності товарів довгострокового користування	S	
		Дохідні показники	Доля заробітної плати в загальній структурі доходів	S
			Доля доходів від підприємницької діяльності в загальній структурі доходів	S
			Доля домогосподарств, які робили заощадження	S
Індекс економічної життєдіяльності (субіндекс)	Витратні показники	Доля заощаджень в загальній структурі доходів	S	
		Індекс заощадливості домогосподарств	S	
		Доля витрат на харчування	dS	
		Доля витрат на оплату житлово-комунальних послуг	dS	
		Доля витрат на освіту, саморозвиток	S	
	Загально- економічні показники	Доля витрат на охорону здоров'я	dS	
		Доля витрат на купівлю нерухомості, ремонт	S	
		Доля витрат на не продовольчі товари	dS	
		Наявність кредитних зобов'язань	dS	
		Індекс рентабельності домогосподарств	S	
		Доля зайнятих членів домогосподарств у загальній їх чисельності	S	
		Доля самозайнятих або зайнятих у підприємництві	S	
		Коефіцієнт економічного навантаження (Кек.) на працюючого члена домогосподарства	dS	
Індекс економічної життєдіяльності (субіндекс)	Загально- економічні показники	Рівень зайнятості населення	S	
		Рівень безробіття населення	dS	
		Доля домогосподарств, які постійно відмовляли собі у найнеобхіднішому, крім харчування	dS	
		Рівень бідності	dS	
		Індекс Джині	dS	
		Індекс споживчих цін	dS	
		Індекс освіченості	S	
Індекс інноваційної-освітньої життєдіяльності (субіндекс)	Освітні та інноваційні показники	Доступ домогосподарств до ІКТ (Інтернет та ін.)	S	
		Доля домогосподарств зайнятих інноваційними видами діяльності, а саме соціальним підприємництвом	S	
		Доля винахідників серед домогосподарств	S	
		Кількість заявок на отримання документів до Департаменту інтелектуальної власності	S	
		Кількість введених інноваційних технологічних процесів у виробництво	S	

Примітки: * S – стимулятор; dS – дестимулятор

Група показників соціальної життєдіяльності, яка утворює відповідний індекс, поєднує демографічні показники, а також показники соціального забезпечення та умов життя.

Підгрупа демографічних показників відображає кількісний склад, розмір домогосподарств, наявність дітей. Демографічні показники характеризують кількісну та якісну структуру ринку праці та мають значний вплив на процес відтворення робочої сили [6]. До підгрупи показників соціального забезпечення експертами було віднесено розміри мінімальної місячної пенсії та рівень середньої заробітної плати, індекс забезпеченості сімейними лікарями та кількість домогосподарств які отримують субсидію, які відображають рівень соціального задоволення та соціальної напруги у суспільстві. Що стосується підгрупи показників умов життя домогосподарств, то тут найбільша увага приділяється: рівню забезпеченості житлом, кількості домогосподарств, які отримали житло з державного фонду; рівню благоустрою житла; рівню наявності товарів довгострокового користування, що в цілому дає можливість визначити платоспроможність домогосподарств, динаміку змін забезпеченості житлом та ін.

Друга група показників, що утворює індекс економічної життєдіяльності, включає в себе:

1. Підгрупу дохідних показників (доля заробітної плати; доходів від підприємницької діяльності; заощаджень в загальній структурі доходів; доля домогосподарств які робили заощадження та визначення індексу заощадливості домогосподарств). Ці показники дають можливість проаналізувати здатність домогосподарств до заощаджень, можливість займатися підприємницькою діяльністю та саморозвитком, що в свою чергу надає нові можливості для успішної реалізації підприємницького потенціалу та задоволення різноманітних потреб.
2. Підгрупу витратних показників (доля витрат на харчування; на оплату житлово-комунальних послуг; на освіту та саморозвиток; на охорону здоров'я; на купівлю нерухомості; на ремонт; на непродовольчі товари в загальній структурі витрат та наявність кредитних зобов'язань), яка характеризується витратами домогосподарств, що спрямовані на задоволення матеріальних або духовних потреб членів домогосподарств та є першочерговими для забезпечення повноцінної їх життєдіяльності.
3. Підгрупу загальних економічних показників (індекс рентабельності домогосподарств; доля домогосподарств, де є працюючі особи; доля зайнятих членів домогосподарств у загальній їх чисельності; коефіцієнт економічного навантаження на працюючого члена домогосподарства; рівні зайнятості та безробіття; рівень бідності; індекс Джині та ін.).

Необхідно зауважити, що в групі показників економічної життєдіяльності авторами було запропоновано для використання два нових для домогосподарств показники, а саме: індекс рентабельності життєдіяльності домогосподарств та індекс заощадливості домогосподарств. Розглянемо їх докладніше.

Оцінити ефективність діяльності домогосподарств, яка в умовах нової економіки зазнає динамічних змін, дає змогу індекс рентабельності життєдіяльності домогосподарства. Даний показник характеризує, на скільки успішно домогосподарство використовує свій внутрішній потенціал, та розраховується за формулою:

$$R_s = \frac{D_r}{V_r} \cdot 100 \% \quad (1),$$

де R_s – рентабельність життєдіяльності домогосподарства; D_r – доходи домогосподарства за рік; V_r – витрати домогосподарства за рік.

Індекс заощадливості домогосподарств дає можливість визначити їх спроможність до заощаджень та рівень ліквідності. Він розраховується співвідношенням пасивного та активного доходів:

$$I_3 = \frac{D_n}{D_a} \quad (2),$$

де I_3 – індекс заощадливості домогосподарств; D_n та D_a – пасивний та активний доходи відповідно.

До активних доходів зазвичай відносять заробітну плату, доходи від підприємницької діяльності та ін., тобто доходи, пов'язані з трудовою діяльністю. Пасивний дохід, у свою чергу, не вимагає серйозних трудових витрат з боку членів домогосподарств, але потребує капіталовкладень (доходи з депозитів, з цінних паперів, доходи від здачі майна в оренду тощо). Зростання індексу заощадливості зазвичай є характерним для багатіших верств населення.

Використання запропонованих показників має на меті забезпечити більш глибоке оцінювання індексу економічної життєдіяльності домогосподарств з боку розширення їх економічних можливостей.

Третя група показників, що утворюють індекс інноваційно-освітньої діяльності, поєднує: індекс освіченості домогосподарств; доступ домогосподарств до ІКТ (Інтернет, мобільний зв'язок та ін.); долю домогосподарств, зайнятих інноваційними видами діяльності, а саме соціальним підприємництвом; долю винахідників серед домогосподарств; кількість заявок на отримання документів до Держдепартаменту інтелектуальної власності; кількість введених інноваційних технологічних процесів у виробництво.

Третій етап запропонованого методичного підходу до оцінювання рівня життєдіяльності домогосподарств передбачає стандартизацію відібраних показників (стимуляторів та дестимуляторів), яке відбувається методом лінійного масштабування з урахуванням максимальних та мінімальних значень регіональних показників.

На четвертому етапі проводиться визначення інтегральних субіндексів (соціальної, економічної та інноваційно-освітньої життєдіяльності домогосподарств) з використанням методу таксономічного аналізу. Розрахунок інтегрального показника рівня життєдіяльності домогосподарств здійснюється за допомогою середньої геометричної [5, 17] з трьох субіндексів:

$$I_{\text{жд}} = \sqrt[3]{I_c + I_e + I_i} \quad (3),$$

де I_c – індекс соціальної життєдіяльності домогосподарств (субіндекс); I_e – індекс економічної життєдіяльності домогосподарств (субіндекс); I_i – індекс інноваційно-освітньої життєдіяльності домогосподарств (субіндекс).

Використання середнього геометричного дозволяє компенсувати низькі значення показника однієї складової більшими значеннями інших складових.

Результати розрахунків інтегрального показників рівня життєдіяльності домогосподарств представлені в Таблиці 3.

Таблиця 3. Результати розрахунку інтегрального показника рівня життєдіяльності домогосподарств

Область	Індекс соціальної життєдіяльності			Індекс економічної життєдіяльності			Індекс інноваційно-освітньої життєдіяльності			Індекс життєдіяльності домогосподарств			Зміна інтегрального показника		Оцінка
	2009	2014	2018	2009	2014	2018	2009	2014	2018	2009	2014	2018	2014	2018	
Вінницька	0.40208	0.25054	0.22836	0.25471	0.29494	0.25372	0.52299	0.48633	0.59925	0.39326	0.34394	0.36044	↓	↑	2
Волинська	0.23463	0.25665	0.29469	0.33705	0.29942	0.27297	0.40812	0.39871	0.61931	0.32660	0.31826	0.38566	↓	↑	3
Дніпропетровська	0.55694	0.15244	0.12324	0.20325	0.14458	0.11626	0.79603	0.62362	0.27556	0.51874	0.30688	0.29168	↓	↓	2
Донецька	0.52381	0.13921	0.12670	0.31739	0.33126	0.32392	0.69259	0.57983	0.48260	0.51126	0.35010	0.31107	↓	↓	2
Житомирська	0.34723	0.25685	0.26153	0.21438	0.25359	0.33459	0.46344	0.40519	0.64683	0.34168	0.30521	0.40432	↓	↑	3
Закарпатська	0.33167	0.20577	0.21222	0.15138	0.16747	0.17263	0.41666	0.38188	0.69168	0.29990	0.25171	0.35217	↓	↑	2
Запорізька	0.43881	0.15773	0.19475	0.23506	0.20401	0.19030	0.66241	0.51657	0.47224	0.44542	0.29277	0.28576	↓	↓	2
Івано-Франківська	0.27801	0.23086	0.23825	0.30729	0.30452	0.24544	0.49467	0.44029	0.57649	0.35999	0.32523	0.35339	↓	↑	2
Київська	0.55456	0.14379	0.13815	0.24937	0.26135	0.26936	0.51097	0.44866	0.59887	0.43830	0.28460	0.33546	↓	↑	2
Кіровоградська	0.35947	0.32475	0.30998	0.31128	0.20326	0.23297	0.49037	0.44376	0.60061	0.38704	0.32392	0.36118	↓	↑	2
Луганська	0.51224	0.26043	0.23779	0.24103	0.31119	0.28784	0.46273	0.41886	0.58229	0.40533	0.33016	0.27931	↓	↓	2
Львівська	0.33388	0.14844	0.17711	0.30787	0.23455	0.16057	0.62208	0.53211	0.50042	0.42128	0.30503	0.29937	↓	↓	2
Миколаївська	0.33212	0.20634	0.26273	0.17110	0.21068	0.23450	0.50139	0.47465	0.55290	0.33487	0.29722	0.35004	↓	↑	2
Одеська	0.39529	0.14709	0.16580	0.21679	0.24542	0.22259	0.65315	0.50654	0.52607	0.42174	0.29968	0.30482	↓	↑	2
Полтавська	0.42559	0.23930	0.23062	0.28847	0.33653	0.25609	0.57604	0.50368	0.53155	0.43003	0.35984	0.33942	↓	↓	2
Рівненська	0.22743	0.22376	0.28029	0.30236	0.24769	0.17600	0.42575	0.38858	0.65515	0.31851	0.28668	0.37048	↓	↑	3
Сумська	0.33741	0.29822	0.28034	0.26049	0.24971	0.28771	0.42477	0.41359	0.60904	0.34089	0.32051	0.34236	↓	↑	2
Тернопільська	0.31535	0.18065	0.23464	0.42161	0.36848	0.31420	0.41364	0.40210	0.58816	0.38353	0.31708	0.36900	↓	↑	2
Харківська	0.50666	0.18487	0.13640	0.26253	0.17210	0.23759	0.92410	0.73342	0.26009	0.56443	0.36346	0.40136	↓	↑	3
Херсонська	0.37106	0.24674	0.23555	0.28820	0.26933	0.24715	0.48285	0.41873	0.61937	0.38070	0.31160	0.36736	↓	↑	2
Хмельницька	0.34918	0.24224	0.26255	0.17137	0.31220	0.26576	0.45297	0.38703	0.64726	0.32451	0.31382	0.34186	↓	↑	2
Черкаська	0.42608	0.27048	0.22758	0.36098	0.28199	0.18858	0.43648	0.37993	0.64348	0.40785	0.31080	0.35321	↓	↑	2
Чернівецька	0.25653	0.26226	0.27903	0.17176	0.11836	0.13253	0.44030	0.40698	0.63051	0.28953	0.26253	0.34736	↓	↑	2
Чернігівська	0.35827	0.31267	0.30065	0.28422	0.24729	0.22610	0.44680	0.39973	0.67150	0.36301	0.31990	0.32941	↓	↑	2

На п'ятому етапі методичного підходу відбувається розподіл досліджуваних регіонів за рівнем життєдіяльності домогосподарств з використанням шкали Харрінгтона (0–0.2 критичний рівень; 0.21–0.37 – низький рівень; 0.38–0.63 – задовільний рівень; 0.64–0.8 – добрий рівень; 0.81–1 – відмінний рівень).

Для візуалізації отриманих результатів за допомогою засобів «Front-end розробки» (з використанням інструментів та мов програмування: -html, -jquery, -raphaeljs, -css та -javascript) була розроблена ілюстраційна мапа України. Дане програмне забезпечення дає можливість автоматичної побудови мапи з виділенням кольорами регіонів від білого до темно-синього в залежності від розрахованого індексу. Чим більш насиченим (темним) є колір, тим вищий індекс життєдіяльності регіону і навпаки.

З Таблиці 3 та Рисунок 3 видно, що індекс соціальної життєдіяльності домогосподарств у 2014 році суттєво зменшився у порівнянні з 2009 роком у більшості областей. Втім, у 2018 році в деяких областях (Волинська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька та ін.) є тенденція до його зростання, що пов'язане з підвищенням соціальних стандартів, державною підтримкою у субсидуванні домогосподарств та своєчасною виплатою соціальної допомоги. Однак, у Луганській та Донецькій областях рівень соціальної життєдіяльності домогосподарств починаючи з 2009 року продовжує зменшуватися, що пов'язано з проведенням антитерористичної операції та відсутністю можливостей у цих домогосподарств отримати повноцінне державне соціальне забезпечення та підтримку.

Аналізуючи індекс економічної життєдіяльності домогосподарств, можна виділити області з позитивною динамікою: Закарпатська, Житомирська, Миколаївська, Сумська, Харківська та Чернівецька, де за останні чотири роки спостерігається суттєве збільшення дохідної частини домогосподарств від підприємницької діяльності, що, в свою чергу, надає їм додаткові можливості розвитку. Проте у більшості областей цей показник поступово знижується.

Слід відзначити факт сталого підвищення індексу інноваційно-освітньої діяльності, що пов'язано, перш за все, з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, розширення доступу до всесвітньої мережі Інтернет та прагненням членів домогосподарств до саморозвитку та самоосвіти.

Область	Індекс
Вінницька	0,360
Волинська	0,380
Дніпропетровська	0,291
Донецька	0,300
Житомирська	0,404
Закарпатська	0,352
Запорізька	0,285
Івано-Франківська	0,353
Київська	0,335
Кіровоградська	0,361
Луганська	0,270
Львівська	0,299
Миколаївська	0,350
Одеська	0,304
Полтавська	0,339
Рівненська	0,370
Сумська	0,342
Тернопільська	0,369
Харківська	0,401
Херсонська	0,367
Хмельницька	0,341
Черкаська	0,353
Чернігівська	0,347
Чернівецька	0,329
АРК	0,000

Джерело: Розроблено автором.

Рисунок 3. Мапа України з розподілом регіонів за індексом життєдіяльності домогосподарств у 2018 році

Таким чином, розраховані інтегральні показники (субіндекси) мають різноспрямовані тенденції. Найбільш позитивна динаміка характерна для індексу інноваційно-освітньої діяльності. Загальний індекс рівня життєдіяльності домогосподарств має стійку тенденцію до падіння з 2009 до 2014 року. Тільки у 2018 році спостерігається поступове збільшення індексу у деяких регіонах.

Втім, за шкалою Харрінгтона [23] загальний індекс життєдіяльності домогосподарств більшості областей України знаходиться у діапазоні низького рівня. Тільки три області (Харківська, Волинська та Житомирська) опинилися в зоні задовільного стану досліджуваного показника.

Метою шостого етапу запропонованого методичного підходу до оцінювання рівня життєдіяльності домогосподарств є розроблення рекомендацій щодо підвищення індексу їх життєдіяльності на рівні державних, регіональних та місцевих органів влади.

Зважаючи на зазначене вище, головними векторами розвитку життєдіяльності домогосподарств, на думку авторів, мають бути:

- удосконалення інституційного та нормативно-правового забезпечення функціонування домогосподарств;
- включення до державних програм соціально-економічного розвитку регіонів програмних заходів щодо соціально-економічного та інноваційно-освітнього розвитку домогосподарств з урахуванням потреб регіонів;
- створення сприятливого інвестиційного клімату та нарощування інноваційного потенціалу для розвитку домогосподарств, зокрема, в сільській місцевості;
- залучення місцевих органів самоврядування до співпраці з домогосподарствами для реалізації проектів соціального та інноваційного підприємництва з урахуванням особливостей регіонів;
- створення умов для розвитку, освіти та саморозвитку членів домогосподарств з метою більш ефективного використання підприємницького та людського потенціалу;
- створення економічних умов до підвищення рівня пасивного доходу та зростання індексу заощадливості домогосподарств;
- використання в практичній діяльності державних органів влади запропонованого методичного підходу до оцінювання рівня життєдіяльності домогосподарств.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у статті подано методичний підхід до оцінювання якості життєдіяльності домогосподарств, особливістю якого є використання запропонованої системи показників, що складається з трьох системоутворюючих груп (соціальної, економічної та інноваційно-освітньої життєдіяльності, які поєднані в інтегральний індекс якості життєдіяльності домогосподарств методом таксономії. Обґрунтовано, що в групі показників економічної життєдіяльності доцільно використовувати два нових для домогосподарств показники, а саме: індекс рентабельності життєдіяльності домогосподарств та індекс заощадливості домогосподарств, що забезпечує більш глибоке оцінювання індексу економічної життєдіяльності домогосподарств з боку розширення їх економічних можливостей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Bell, D. (1999). Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования [*Hryadushchee postyndustrial'noe obshchestvo. Opyt sotsyal'noho prohnnozyrovanyya*] (640 p.). М.: Academia.
2. Bohdanova, T. I., & Ivanova, L. V., et al. (2012). Якість життя населення регіону: аналіз, прогнозування, соціальна політика [*Yakist' zhyttya naseleennya rehionu: analiz, prohnnozuvannya, sotsial'na polityka. Kolektyvna monohrafiya*] (316 p.). In Nikiforenko, V.G. (Ed.). Odesa: Odes'kyi nats. ekonomichnyy univ-tet. Retrieved from <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/174/1/Quality%20of%20life%20in%20the%20region.pdf>
3. Bohunya, D. (2014). Трансформації відтворення трудового потенціалу України в інформаційній економіці [*Transformatsiyi vdtvorennya trudovoho potentsialu Ukrainy v informatsiyini ekonomitsi*]. *Ekonomist*, 1, 40-41

4. Derzhkomstat Ukrainy (2012). Соціальні індикатори рівня життя населення [Sotsial'ni indykatory rivnya zhyttya naselennya] (221 p.). Kyiv: Derzhkomstat Ukrainy.
5. Derzhkomstat Ukrainy (n.d.). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Halitsyn, V. K. (2000). Системи моніторингу. Монографія [Systemy monitorynhu. Monohrafiya] (231 p.). Kyiv: KNEU.
7. Harkavenko, N. O., & Novosil's'ka, T. V. (2014). Доходи та добробут населення напередодні асоціації з Євросоюзом [Dokhody ta dobrobut naselennya naperedodni asotsiatsiyi z Yevrosoyuzom]. *Ukrayina: aspekty pratsi*, 8, 23-31.
8. Holyeusova, O. I., & Krykun, O. I. (2003). Формування середнього класу в Україні на етапі економічного зростання [Formuvannya seredn'oho klasu v Ukraini na etapi ekonomichnoho zrostannya]. *Visnyk Tekhnolohichnoho universytetu Podillya*, 4(1-2), 150-152.
9. Honcharova, S. Yu., & Buryak I. V. (2017). Умови формування та важелі регулювання «нової економіки» як сучасного феномену [Umovy formuvannya ta vazheli rehulyuvannya «novoyi ekonomiky» yak suchasnoho fenomenu]. *Biznes Inform*, 3, 52-58.
10. Honcharova, S. Yu., & Zateyshchukova, O. O. (2005). Формування стратегії соціального розвитку підприємства [Formuvannya stratehiyi sotsial'noho rozvytku pidpryyemstva]. *Ekonomika rozvytku*, 2(34), 40-44.
11. Honcharova, S., & Sotnikova, Yu. (2015). Forced labor migration: current challenges for the state and the ways of their solution. *Actual problems of economics*, 5, 351-355.
12. Kolyadenko, V. (2013). Поняття «інформаційне суспільство» у класичних і сучасних концепціях [Ponyattya «informatsiynе suspil'stvo» u klasychnykh i suchasnykh kontseptsiyakh]. *Osvita regionu*, 2, 103. Retrieved from <http://social-science.com.ua/article/1042>
13. Libanova, E. M. (Ed.) (2006). Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій. Колективна науково-аналітична монографія [Lyuds'kyi rozvytok v Ukraini: mozhlyvosti ta napryamy sotsial'nykh investytsiy. Kolektyvna naukovo-analitychna monohrafiya] (356 p.). Kyiv: In-t demohrafiyi ta sotsial'nykh doslidzhen' NAN Ukrainy.
14. Lyubushyn, N. P., & Brykach, H. E. (2004). Использование обобщенной функции желательности Харрингтона в многопараметрических задачах [Yspol'zovanye obobshchennoy funktsiyi zhelatel'nosti Kharrynhtona v mnohoparametrycheskykh zadachakh]. *Ekonomicheskyye analiz: teoriya u praktyka*, 18(369), 2-10.
15. Mandybura, V. O. (2016). Проблеми забезпечення антикорупційної спрямованості вітчизняного законодавства [Problemy zabezpechennya antykoruptsiynoyi spryamovanosti vitchyznyanoho zakonodavstva]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, 6, 82-98.
16. Novykova, N. Y., & Stepanova, V. V. (2010). Індикатори якості життя [Indykatory kachestva zhyzny] (46 p.). М.: УІА РАН, No. 217.
17. Retrieved from https://www.idss.org.ua/monografii/2016_Lud_rozv_monogr.pdf
18. Samokhvalov, Yu. Ya. (2007). Экспертное оценивание. Методический аспект – Монографія [Ekspertnoye otsenivaniye. Metodicheskiy aspekt. Monohrafiya] (262 p.). Kyev: DUUKT.
19. Shepelenko, O. H. (2015). Застосування методу експертного інтерв'ю у практиці дослідження інноваційного розвитку регіону [Zastosuvannya metodu ekspertnoho interv'yu u praktytsi doslidzhennya innovatsiynoho rozvytku rehionu]. Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-3/doc/2/07.pdf>
20. UNDP (n.d.). Про програму розвитку ООН в Україні [Pro prohramu rozvytku OON v Ukraini]. Retrieved from <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/about-us.html>
21. Verba V. A., & Reshetnyak, T. I. (n.d.). Організація консалтингової діяльності [Orhanizatsiya konsal'tynhovoї diyal'nosti]. Retrieved from <http://polka-knig.com.ua/book.php?book=547>
22. Viter, V. I. (2015). Вплив соціальної сфери на інноваційний розвиток економіки України. Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції [Vplyv sotsial'noyi sfery na innovatsiynyy rozvytok ekonomiky Ukrainy. Tezy dopovidey III Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi] (693 p.). Lviv: Vydavnytstvo Lviv's'koyi politekhniki.
23. Zherybyn, V. M. (2012). Індикатори якості життя населення [Indykatory kachestva zhyzny naselennya]. *Voprosy statystyky*, 3, 25-36.
24. Zotova, O. O., Krykun, O. I., Cheren'ko, L. M., & Chernichenko, V. V. (2006). Рівень життя населення: колективна монографія [Riven' zhyttya naselennya: kolektyvna monohrafiya] (428 p.). Kyiv: Vydavnytstvo "Konsul'tant".